

राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र

संक्षिप्त अवधारणा पत्र आवश्यकता र अवसर

आर्थिक दृष्टिले नेपाल गरिब देशमा भर्नुको एउटा मुख्य कारण के हो भने यो देशमा आर्थिक विकासका लागि पर्याप्त काम हुन सकेको छैन । नब्बे प्रतिशतभन्दा बढी आयात र १० प्रतिशतभन्दा कम निर्यातमा निर्भर रहेकोले देशले हरेक वर्ष भयानक व्यापार घाटा भेल्लु परेको छ । त्यसैले नेपाललाई २१ औं शताब्दीको समुन्नत देश बनाउन तीव्र आर्थिक विकासको खाँचो देखिएको छ । यसका लागि नेपालले विज्ञान र सूचना प्रविधिको सृजना एवं आविष्कारलाई उच्च प्राथमिकता दिन जरुरी हुन्छ । त्यसका साथै देशको आर्थिक विकासका लागि गाउँघरमा विकसित हुँदै गएका आविष्कार, आविष्कारक र वैज्ञानिकहरूका बारेमा समेत यथोचित खोजविन गरी तिनको प्रतिभा उजागर गर्न ध्यान दिनु जरुरी छ । यो मामिलामा सरकारी तवरबाट खासै प्रयास नभएकोले धेरै प्रतिभाशाली, सृजनशील एवं आविष्कारक नेपालीहरू अवसर र वृत्ति विकासका लागि हरेक वर्ष विदेश पलायन हुने डरलाग्दो स्थिति सृजना भएको छ । यो नेपाल जस्तो गरिब देशका निम्ति लज्जाजनक अवस्था हो जसको फलस्वरूप नेपालले वर्षौंदेखि वैदेशिक सहायता पाउँदै आए तापनि एक अल्पविकसित देश रहिआएको छ । जबसम्म नेपालबाट सृजनशील, प्रतिभाशाली र दक्ष जनशक्तिको विदेश पलायन हुनेक्रम रोकिदैन, तबसम्म देश अविकसित अवस्थाबाट मुक्त हुन सक्दैन । यो तीतो तर स्वीकार गर्ने पर्ने तथ्य हो । हाम्रो चाहना यस्ता नेपाली प्रतिभालाई देशको आर्थिक श्रीवृद्धिमा उपयोग गर्ने भन्ने नै हो ।

लक्ष्य

राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्रको लक्ष्य नेपालमा अनुसन्धान र विकासको संस्कृति स्थापना गरी समाजको तल्लो तहदेखि माथिल्लो तहसम्म आविष्कारमा आधारित पर्यावरणीय प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्न तपसिलका विषयमा केन्द्रित हुनेछ ।

- **ग्रामीण तहमा:** अहिलेसम्म सबैले नजरअन्दाज गरिँदै आएको ग्रामीण तहको आविष्कारलाई उजागर गर्न केन्द्रले समाजको तल्लो तहमा ग्रामीण आविष्कार केन्द्रहरू बनाउन बृहत स्थानीय सञ्जाल स्थापना गर्नेछ । त्यो सञ्जाललाई स्थानीय चुनौतिहरूको सामना गरी ग्रामीण अर्थतन्त्रलाई मजबूत बनाउन आवश्यक सहायता पुऱ्याउनेछ ।
- **माथिबाट तल:** केन्द्रको केन्द्रीय र क्षेत्रीय तहमा स्थापना गरिने संरचनाले नेपाली प्रतिभा र अन्वेषकसँग मिलेर काम गर्नेछ । यस्ता अन्वेषक तथा प्रतिभाहरू विश्वविद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी वा विश्वविद्यालय शिक्षा पूरा गरिसकेका दुवैथरी हुनसक्ने छन् । नेपालमा आविष्कारसँग सम्बन्धित उद्यम र अनुसन्धान परियोजनाहरूले देशको सामाजिक र आर्थिक उन्नयनमा सकारात्मक असर पार्ने भएकोले राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र यस्ता असल दृष्टान्त विस्तार गर्ने निकायको रूपमा क्रियाशील रहनेछ ।

- **विदेशमा रहेका वैज्ञानिक तथा अन्वेषकलाई स्वदेशमा योगदान:** केन्द्रले विदेशमा रहेर काम गरिरहेका प्रतिभावान अन्वेषक एवं वैज्ञानिकहरूलाई स्वदेश फर्काएर यहाँ रहेका सृजनशील एवं प्रतिभावान् युवाहरूलाई देश भित्र नै बस्ने उपयुक्त वातावरण तयार गर्न योगदान गर्ने परिवेस तयार गर्ने लक्ष्य लिएको छ । साथै केन्द्रले त्यस्तो प्रतिभावान अनुसन्धानकर्ताहरूको तथ्याङ्क संग्रहण गरेर देशका युवाहरूलाई आवश्यक परेको बेलामा प्रशिक्षित हुन अनुरोध गर्नेछ ।

कार्यविधि

राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र एक गैरनाफामूलक कम्पनीको रुपमा नेपाल कम्पनी ऐन, २०६३ अनुसार दर्ता गरिएको छ । केन्द्रले युवा अनुसन्धानकर्मी, अन्वेषक र आविष्कारकलाई देहाय बमोजिम चार तहमा मेन्टरिङ एवं आर्थिक सहायता प्रदान गर्नेछ ।

- **पहिलो चरण:** प्रोटोटाइप डिजाइनको बढोत्तरीका लागि पूर्ण आर्थिक सहयोग र सुपरीवेक्षण गर्नेछ ।
- **दोस्रो चरण:** अन्वेषण गरेर नयाँ उत्पादनहरूको नमुना विकासका लागि आर्थिक सहयोग र सुपरीवेक्षण गर्नेछ ।
- **तेस्रो चरण:** प्रतिलिपि अधिकार, ट्रेडमार्क, बौद्धिक सम्पत्ति अधिकार सुरक्षित गर्न आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराइनेछ ।
- **चौथो चरण:** नेपाली आविष्कारकहरू र लगानीकर्ताहरूबीच आपसी सम्बन्ध स्थापित गर्न सहयोग गरिनेछ जसले गर्दा आर्थिक र सामाजिक विकासमा प्रभाव पर्ने गरी उनीहरूले आफ्ना सृजना, आविष्कार र उत्पादनलाई सहज ढंगले सार्वजनिक गर्न सक्नेछन् ।

वास्तवमा भन्ने हो भने राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र एक प्रोत्साहन केन्द्र हो । यसले नेपालको उच्च मानव स्रोतलाई कायम राख्ने, प्रोत्साहित गर्ने र प्रवर्द्धन गर्नुका साथै देशको सामाजिक र आर्थिक विकासमा उनीहरूको बौद्धिकता, सृजनशीलता र प्रतिभालाई सदुपयोग गर्ने उद्देश्य लिएको छ । यो नमुना यस्तै अवस्थाबाट गुजिरहेका सबै मुलुकमा लागु गर्न सकिनेछ ।

वर्तमान सञ्चालक समिति

राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्रमा सक्रियतापूर्वक नेतृत्वदायी भूमिका खेल्नहुनु भएका सञ्चालक सदस्यहरूमा डा. महावीर पुन (सामाजिक उद्यमी र इन्टरनेट हल अफ फेममा प्रतिष्ठित), श्री रामेश्वर प्रसाद खनाल (अर्थशास्त्री तथा पूर्व अर्थसचिव), डा. डम्बरबहादुर नेपाली (जलविद्युत विज्ञ), डा. दिनेशराज भुजु, प्राज्ञ वैज्ञानिक, नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा प्रतिष्ठान) र डा. प्रमोद ढकाल (पूर्व वैज्ञानिक क्यानाडा, हाल खुल्ला विश्वविद्यालय, नेपाल) हुनुहुन्छ । बाँकी सञ्चालकहरू केन्द्रको आवश्यकता अनुसार पछि थपिने छ । केन्द्र सञ्चालकहरू कुनै पनि आर्थिक लाभ लिने हैसियतमा रहनु हुने छैन ।

दिगोपन

यसलाई पूर्णरूपमा दिगो बनाउने उद्देश्य राखिएकोले राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र एक फरक संस्थाको रूपमा स्थापित हुनेछ । यसका लागि केन्द्रले आफ्नो स्थायित्व सुदृढ एवं दिगो बनाउन एउटा हाइड्रोपावर कम्पनी दर्ता गर्नेछ र त्यसको मुख्य लगानीकर्ता स्वयं हुनेछ । केन्द्रले १० देखि १५ मेगावाटको हाइड्रोपावर निर्माण गर्नेछ र त्यसबाट उत्पादित विद्युत सरकारलाई बेचेर हुने आम्दानीबाट केन्द्र सञ्चालन हुनेछ ।

हाइड्रोपावरलाई यस केन्द्रको दिगोपनको लागि किन छानिएको हो भने यो भरपर्दो, स्थिर र डेगिलो राजश्व स्रोत हो । यसमा एकपटक लगानी गरे पुग्छ । त्यसपछि अरु लगानी गरिरहनु पर्दैन । यसको निर्माणका लागि केन्द्रले सरकारबाट आवश्यक अनुमति लिनेछ र विद्युत बेच्नेछ । हाइड्रोपावर बनाउन ठाउँहरु देशमा प्रशस्त उपलब्ध छन् ।

१० मेगावाट हाइड्रोपावर बनाउन करिब १ करोड ५० लाख अमेरिकी डलर लाग्दछ । उक्त हाइड्रोपावर बनाउन केन्द्रका लागि ५० लाख अमेरिकी डलर (कूल लगानीको ३० प्रतिशत शेयर बराबरको रकम) आवश्यक पर्छ । बाँकी ७० प्रतिशत लगानी वाणिज्य बैंकहरुबाट लिइने ऋणबाट हुनेछ । यो आयोजना सम्पन्न हुन र विद्युत उत्पादन हुन ५ वर्ष लाग्नेछ । त्यतिबेला देखि नै यसले केन्द्रको दिगोपनलाई भरथेग गर्न शुरु हुनेछ ।

दातृ निकाय, व्यक्ति तथा लगानीकर्ताहरुमा विशेष अपिल

नेपाल सरकारसँग हाइड्रोपावर निर्माणका लागि सीड मनीको रूपमा लगानी गर्न राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्रले अनुरोध गरिसकेको हो । तथापि सरकारबाट उक्त अनुरोध पूरा नभएकोले केन्द्रले जुलाई २०१६ देखि सार्वजनिकरूपमा आर्थिक संकलन अभियान सञ्चालन गरेको छ । ५ मिलियन अमेरिकी डलर जुटाउने लक्ष्यले देशभित्र र बाहिर यो अभियान सञ्चालन गरिएको छ । केन्द्रले यस अभियानमा धेरैबाट उत्साहजनक सदभाव पाएको छ । फेरि पनि केन्द्र सबै दातृ समुदाय, व्यक्ति एवं लगानीकर्तामा थप अनुदान, नरम ऋण (Soft Loan) आदिमा सहयोग पुऱ्याउन विशेष अपिल गर्न चाहन्छ ।

केन्द्रलाई यसरी सहयोग गर्न सकिनेछः

- यसको लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग रकम जम्मा गर्नका लागि विभिन्न प्रस्तावहरु ल्याएर,
- एकदमै उत्पादनमूलक ढंगले केन्द्र चलाउन र स्थापना गर्न विभिन्न सुझावहरु दिएर,
- भविष्यका लगानीकर्ता र प्रतिभाशाली नेपाली आविष्कारकहरुलाई मेन्टरसिप गर्न समय दिएर,
- आफ्नो क्षमता अनुसारको आर्थिक र भौतिक सहयोग उपलब्ध गराएर,
- केन्द्रको महत्वबारे बढीभन्दा बढीलाई जानकारी गराएर ।

दश मेगावाटको हाइड्रोपावर निर्माणको अनुमानित लागत १ करोड ५० लाख अमेरिकी डलर रहेको छ । केन्द्रले एकपटकका निम्ति दातृ निकाय र लगानीकर्ताबाट ५० लाख अमेरिकी डलरको पूर्ण वा आंशिक योगदान (परियोजनको कूल लागतको ३० प्रतिशत) खोजिरहेको छ । जब हामी यो लगानी जुटाउँछौं,

तब कमर्सियल बैंकहरु बाँकी ७० प्रतिशत लगानीका निम्ति तयार हुने स्थिति छ । यो परियोजनालाई दिगो बनाउने काममा राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र जुटेको छ ।

एउटा चिनिया उखान उल्लेख गरौं: “एउटा मानिसलाई माछा दियो भने उसले एकै दिनमा त्यसलाई खाएर सक्छ, तर उसलाई माछा मार्न सीप सिकायो भने उसले आजीवन माछा मारेर खान सक्छ ।” तपाईंको योगदानले केन्द्रलाई यही उखानको भाव अनुसार अधि बढ्न प्रेरित गर्नेछ । केन्द्रले नेपाललाई समृद्ध बनाउन कसरी ‘माछा मार्ने’ भन्ने सिकाउँछ । नेपालको युवा पुस्ताको तर्फबाट यो सपना साकार पार्न राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र तपाईंको संलग्नता र सहयोगको अपेक्षा गर्दछ ।

थप जानकारी र योगदानका निम्ति कृपया केन्द्रको वेबसाइट <http://www.nicnepal.org> हेर्नुहोला ।

सम्पर्क

डा. महावीर पुन

अध्यक्ष, राष्ट्रिय आविष्कार केन्द्र

इमेल: nicnepal.mahabir@gmail.com

मोवाइल: ९७७ ९८४९५९२३६९

निमेश घिमिरे

अन्तर्राष्ट्रिय जनसम्पर्क संयोजक

इमेल: ghimirenimesh@gmail.com

सौरभ ढकाल

सञ्चार संयोजक

इमेल: saurav@storycycle.com